

ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΛΦΙΩΤΗ

Οικονομολόγου

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ

**ΑΙ ΔΙΑΔΟΧΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ**

I. ΓΕΝΙΚΑ

Ὡς ἔχομεν ἀναπτύξει καὶ εἰς τὸ σύγγραμμά μας «Εἰσαγωγή εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Τουρισμοῦ», ὁ τουρισμὸς ἀποτελεῖ κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν φαινόμενον.

Ἡ διττὴ αὐτὴ φύσις τοῦ τουρισμοῦ καταφαίνεται, κατὰ τὸν πλέον σαφῆ τρόπον, καὶ ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν δοθέντος ὀρισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπαναλαμβάνομεν πρὸς ὑπενθύμισιν.

Τοῦ ρι σ μ ὸ ς καλεῖται ἡ ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος τῆς μονίμου διαμονῆς εἰς ἕτερον πρόσκαιρος διακίνησις ἀτόμων, μεμονωμένως ἢ συλλογικῶς, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν, διὰ τέρψεως, ἱκανοποίησιν ψυχικῆς ἐπιθυμίας ἢ πνευματικῆς περιεργείας ἐν γένει καὶ ἡ ὁποία προκαλεῖ, συνεπεῖα τούτου, τὴν δημιουργίαν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων.

Πράγματι, ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὡς ἄνω ὀρισμοῦ καθίσταται φανερόν ὅτι, ἡ μὲν τάσις προσκαιροῦ διακινήσεως τοῦ ἀτόμου χάριν τέρψεως ἐκφράζει τὴν «τουριστικὴν ἀνάγκην» (τὸ κοινωνικὸν στοιχεῖον τοῦ τουριστικοῦ φαινομένου), ἡ δὲ πρόκλησις πρὸς δημιουργίαν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων ἐκφράζει τὰ «τουριστικὰ ἀγαθὰ» (τὸ οἰκονομικὸν στοιχεῖον τοῦ τουριστικοῦ φαινομένου). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον στοιχεῖον ἐμφανίζεται μὲ τὴν γέννησιν τῆς τάσεως διὰ τουριστικὴν μετακίνησιν, τὸ δὲ δεύτερον μὲ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς τουριστικῆς ἀνάγκης.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία διδάσκει ὅτι τόσον αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν ἱκανοποίησιν των διαρκῶς μεταβάλλονται καὶ ἐμφανίζουσι ἕνα χρονικόν, τοπικόν καὶ ἐπαγγελματικόν διαφορισμόν. Ἡ ἰδιότης αὐτῆ τῶν ἀναγκῶν καὶ ἀγαθῶν εἶναι γενικὴ.

Ἐπομένως ἡ ἰδιότης αὐτῆ τῆς ἐξελίξεως, ὡς γενικὴ, ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν τουριστικῶν ἀναγκῶν καὶ ἀγαθῶν. Εἰς τὸν τουρισμόν δηλαδὴ, αἱ τουριστικαὶ ἀνάγκαι καὶ τὰ τουριστικὰ ἀγαθὰ μεταβάλλονται. Διὰ τὸ νὰ εἵμεθα δὲ περισσότερον ἀκριβεῖς, εἰς τὸν τουρισμόν ὁ σκοπὸς τῆς τουριστικῆς ἀνάγκης ὡς καὶ τὰ μέσα καὶ οἱ τρόποι ἱκανοποιήσεως αὐτῆς ἀποτελοῦν τὰ ἱστορικῶς ἐξελίξιμα στοιχεῖα τοῦ τουριστικοῦ φαινομένου. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι αἱ τουριστικαὶ ἀνάγκαι καὶ αἱ τουριστικαὶ οἰκονομικαὶ δραστηριότητες διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν, εἰς τὰς διαφόρους ἱστορικὰς

περιόδους τοῦ ἀνθρωπίνου οικονομικοῦ βίου, δὲν ἦσαν πάντοτε αἱ ἴδιαι, ἤτοι: εἰς τὰς διαφόρους βαθμίδας ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἀντιστοιχοῦσεν ἓνα ἀνάλογον πλέγμα τουριστικῶν ἀναγκῶν ὡς καὶ μίᾳ ἀνάλογος «παραγωγή - κατανομή - κατανάλωσις» τουριστικῶν ἀγαθῶν (οἰκονομικαὶ δραστηριότητες). Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι αἱ οικονομικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ἀνθρώπου δι' ἱκανοποίησιν τῶν τουριστικῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς παραγωγῆς μέχρι τῆς καταναλώσεως τῶν τουριστικῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ ἡ «οἰκονομία τοῦ τουρισμοῦ» ἠκολούθησεν ὠρισμένα στάδια ἐξελιξέως μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν σημερινόν της τύπον.

Βεβαίως ὁ χρονικὸς καθορισμὸς αὐτῆς τῆς ἐξελιξέως τῆς «τουριστικο-οικονομίας» δὲν εἶναι εὐκόλος, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνέχη τὸ στοιχεῖον τῆς ἀπολύτου ἀκριβείας, καθ' ὅσον αἱ διάφοροι μεταβολαὶ δὲν ἐμφανίζονται ἀποτόμως, ἀλλὰ συντελοῦνται προοδευτικῶς καὶ εἶναι μᾶλλον βραδεῖαι καὶ διηνεκεῖς. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι καὶ ἀδύνατος κάθε προσδιορισμὸς τῶν ἀλλαγῶν αὐτῶν τῆς «τουριστικο-οικονομίας».

Μία προσεκτικὴ μελέτη τοῦ οικονομικοῦ βίου τῶν κοινωνιῶν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ τουριστικὸν φαινόμενον, εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μίαν διάκρισιν τῶν διαφόρων περιόδων ἐξελιξέως τῆς οἰκονομίας τοῦ τουρισμοῦ (τουριστικο-οικονομίας) βάσει τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν αὐτῆς.

Οὕτω, στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ διαφορισμοῦ (χρονικοῦ, τοπικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ) τὸν ὁποῖον ἐμφανίζουν αἱ τουριστικαὶ ἀνάγκαι ὡς καὶ τὰ τουριστικὰ ἀγαθὰ (οἰκονομικαὶ ἐνέργειαι πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν τουριστικῶν ἀναγκῶν), θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν διάκρισιν τῆς τουριστικο-οικονομικῆς ἐξελιξέως εἰς τὰς ἀκολούθους περιόδους, ὑπογραμμίζοντες ὅτι τὸ ὅλον θέμα ἐξετάζεται πάντοτε ἐν σχέσει μὲ τὰς ἐκάστοτε ἱστορικὰς πηγὰς τοῦ οικονομικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων.

1. Ξενία τουριστικο-οικονομία

Ὅπως εἶναι γνωστὸν ὁ τουρισμὸς χρονολογεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐπὶ μακρὸν δὲ παρέμεινε φαινόμενον περιωρισμένον τόσον ποσοτικῶς ὅσον καὶ ποιοτικῶς. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐμφανισέως του ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ἀτομικῶν διακινήσεων (πρὸς γνωριμίαν ἡθῶν, ἐθίμων κλπ.), ἢ ὁμαδικῶν (πρὸς παρακολούθησιν ἀθλητικῶν ἀγώνων, θρησκευτικῶν ἐορτῶν κλπ.) αἱ τουριστικαὶ ἀνάγκαι ἐξυπηρετοῦντο: α) διὰ τῶν ἰδίων μέσων τῶν μετακινουμένων, β) διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς Ξενίας καὶ γ) δι' ἐλευθέρων ἀγαθῶν.

Σαφῶς δὲ διαφαίνεται ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῶν μέσων καὶ τρόπων ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τῶν τουριστικῶς διακινουμένων ἀτόμων ἀπὸ τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς μέχρι καὶ τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος δὲν εἶχε λάβει τὴν μορφήν τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπῆσεως καθίσταται φανερόν ὅτι, κατὰ τὴν μακρὰν αὐτὴν περίοδον, κύριον οἰκονομικὸν στοιχεῖον τὸ ὅποιον χαρακτηρίζει τὴν οἰκονομίαν τοῦ τουρισμοῦ ἦτο ἡ Ξενία ἢ ὅποια καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν επέκτασιν τοῦ τουρισμοῦ.

Ἡ περίοδος αὕτη, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν «περίοδον Ξενίας τουριστικοοικονομίας», δύναται συμφώνως πρὸς τὰς ἱστορικὰς πηγὰς νὰ διαιρεθῇ εἰς α) τὸ στάδιον ἀπολύτου φιλοξενίας (ιδιωτικῆ) καὶ β) τὸ στάδιον χαλαρᾶς φιλοξενίας (δημοσία).

α) Στάδιον ἀπολύτου φιλοξενίας (ιδιωτικῆ Ξενία). Κατ' αὐτό, τὰ τουριστικῶς μετακινούμενα ἄτομα ἐξυπηρετοῦντο διὰ τοῦ συστήματος τῆς ιδιωτικῆς Ξενίας (ξενῶνες, φαγητόν, δῶρα, ξεπροβόδισμα). Ἡ ιδιωτικῆ πρωτοβουλία, βάσει τῶν ἀγράφων νόμων τῆς φιλοξενίας, ἢ ὅποια ἐθεωρεῖτο προσταγὴ τῶν θεῶν καὶ εἰδικῶς τοῦ Δία, ἔλυε τὸ θέμα ἀντιμετώπισεως τῶν ἀναγκῶν τῶν, διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους, τουριστικῶς μετακινουμένων ἀτομικῶς ἢ ὁμαδικῶς.

Ὁ ἄνθρωπος «φύσει πολιτικὸν ζῶον», ὡς χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ Ἄριστοτέλης, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὅπου ἀντελήφθη ὅτι δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του ἤρχισε νὰ ἔρχεται εἰς μεγαλυτέραν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ὁμοίων του. Ἡ τάσις αὕτη ἐγέννησε καὶ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοξενίας. Ζωηροτάτην περιγραφὴν τῆς κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικῆς αὐτῆς ἀρετῆς μᾶς παρέχουν τὰ διάφορα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὴν διασωθεῖσαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν τῆς ἀρχαιότητος πληροφορούμεθα περὶ τῆς συχνῆς μετακινήσεως διὰ λόγους «τουριστικούς» διαφόρων ἀτόμων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ περὶ τῆς ἱκανοποιήσεως, διὰ τοῦ συστήματος τῆς φιλοξενίας, τῶν σχετικῶν ἀναγκῶν των (στέγασις, τροφή, ψυχαγωγία κλπ.). Ἡ ὑποδοχὴ καὶ ἐξυπηρέτησις, διὰ τῆς ιδιωτικῆς φιλοξενίας, τῶν ξένων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἐθεωρεῖτο ὡς θεία ἀρετή. Οἱ προσερχόμενοι ξένοι εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐθεωροῦντο σεβαστὰ πρόσωπα καί, ἂν καὶ ἄγνωστοι, τοὺς προσεφέροντο πάντοτε τὰ μέσα διὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν πλήρως. Οἱ ξένοι ἐγκαθίστανται εἰς ξενῶνας, τοὺς παρέχεται τροφή, ἐνδυμασία, ψυχαγωγία καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των προσφέρονται εἰς αὐτοὺς πλούσια ἀναμνηστικὰ δῶρα.

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀργότερον, μιμούμενοι τοὺς Ἑλληνας προσκαλοῦν κάθε ξένον καὶ τοῦ προσφέρουν ἀφειδῶς τὴν φιλοξενίαν των.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς τότε ἐποχῆς προσέφερον τὴν φιλοξενίαν των εἰς κάθε ξένον ὃ ὅποιος ἐπεσκέπτετο τὴν χώραν των.

β) Στάδιον χαλαρᾶς φιλοξενίας (δημοσία Ξενία). Κατὰ τὴν περίοδον αὕτην ὃ δῆμος, ἦτοι ἡ πολιτεία καὶ ὄχι προσωπικῶς οἱ ἰδιῶται, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς φιλοξενίας τῶν ξένων.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων συγκοινωνίας ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι λόγοι συνέτειναν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς συχνότητος τῶν διακινήσεων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ξένων μὲ συνέπειαν νὰ καταστῇ ἡ ἰδιωτικὴ φιλοξενία δύσκολος. Οἱ ἰδιῶται ἐξ ἀντικειμενικῶν λόγων δὲν ἦσαν εἰς θέσιν πλέον νὰ προσφέρουν τὴν φιλοξενίαν των εἰς τοὺς ξένους. Ὅποτε τὸ ἔργον αὐτὸ ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ ἡ πολιτεία. Οἱ διάφοροι δῆμοι, διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν διαφόρων περιηγητῶν, ἴδρυσαν οἰκῆματα, ὀνομαζόμενα καταφύγια, πλησίον λιμένων ἢ ἐμπορικῶν καὶ θρησκευτικῶν κέντρων.

Εἰς τὰ καταφύγια αὐτὰ οἱ ξένοι εὕρισκον στέγην, πολλάκις δὲ καὶ τροφὴν δωρεάν. Τοιοῦτου εἶδους καταφύγια εἶχον συσταθῆ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὴν Κόρινθον, τὰς Πλαταιὰς κλπ.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἰδιαίτερος ὅτι ἡ δημοσία Ξενία ἔλαβε συγκεκριμένην μορφήν πολὺ ἀργότερον ἰδίως κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ συστήματος τῆς Ξενίας τουριστικο-οικονομίας πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ χρονικὰ ὄρια ἐμφάνισεως τῆς δημοσίας Ξενίας καὶ καταργήσεως τῆς ἰδιωτικῆς Ξενίας εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθοῦν ἐπακριβῶς. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ προϋπῆρξε τῆς δημοσίας Ξενίας.

Ἡ χαλάρωσις τῆς ἰδιωτικῆς Ξενίας καὶ ἡ μεταβίβασις αὐτῆς εἰς τὴν πολιτείαν (δημοσία Ξενία) συμπαρομαρτούντων καὶ ἄλλων λόγων ὠδήγησαν εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν «τουριστικῶς» διακινουμένων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τοῦτο ἤρχισεν, ὡς ἦτο ἐπόμενο, νὰ δημιουργῇ ὠρισμένας δυσχερείας καὶ σοβαρὰ προβλήματα εἰς ὅ,τι ἀφοροῦσεν εἰς τὴν μετακίνησιν, τὴν ὑποδοχὴν, τὴν στέγασιν, τὴν διατροφὴν κλπ. τῶν διὰ τουριστικούς λόγους διακινουμένων ἀτόμων.

Ἡ αὐτοεξυπηρέτησις εἰς μέσα μεταφορᾶς, ἡ φιλοξενία κλπ. δὲν ἦσαν εἰς θέσιν πλέον νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν καθαρῶς «περιηγητισμὸν» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ ὠδήγησεν εἰς τὸ σύστημα τῆς, κατὰ ἓνα τρόπον, ἀγορᾶς τῶν μέσων καὶ τρόπων ἱκανοποιήσεως τῶν τουριστικῶν ἀναγκῶν, ὅποτε καὶ ἤρχισε, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, νὰ κυριαρχῇ τὸ σύστημα τῆς τουριστικῆς ἀνταλλαγῆς.

Ὁ Στ. Χιλιαδάκης σχετικῶς μὲ τὸ θέμα αὐτὸ γράφει: «...ὅταν ἄρχισε νὰ παρακμάζει καὶ ἡ δημοσία φιλοξενία, ἐδόθηκε καινούργια ὠθησις εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλία γιὰ νὰ ἐγκαταλείψει τὴ μορφή τῶν πανδοχείων καὶ νὰ δημιουργῆσει οἰκῆματα καταλληλότερα γιὰ τὶς ἀνάγκας τῶν ξένων... Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐκμετάλλευσος τοῦ τουρισμοῦ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτες εἶχε μπεῖ στὸ δρόμον τῆς πιά. Οἱ ξένοι προστατεύονται ἀπὸ τὸν Δία, ἀλλὰ δὲν ἀπολαμβάνουν τὰ προνόμια τῆς δωρεᾶν στεγάσεως καὶ τροφῆς, παρὰ ὅταν εἶναι ἐπίσημοι ξένοι ἢ φίλοι ἐνὸς κατοίκου τῆς πόλης. Οἱ ἄλλοι πληρώνουν τὴν στέγη καὶ τὴν τροφήν».

τους. Καί ἐνῶ στήν ὀμηρικὴ ἐποχὴ τὴν ἀξία τῶν δώρων, ποῦ ἔδινε ἐκεῖνος ποῦ δεχόταν ξένο, τὴν ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν Δῆμο, τῶρα ὁ ξένος θὰ δώσει τὸ χρῆμα τοῦ στὸν ξενοδόχο, καὶ τὸ χρῆμα αὐτὸ θὰ γυρίσει ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπ' αὐτὸ ὅλοι οἱ πολῖτες τοῦ Δήμου»¹.

Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔκθεσιν σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὅπου τὸ σύστημα τῆς «Ξενίας τουριστικο-οικονομίας» κατέστη ἀνίκανον νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναπτυσσομένων ἀναγκῶν τῶν τουριστῶν καὶ ἡ φιλοξενία ἀπὸ παράγων ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ ἤρχισε νὰ μεταβάλλεται εἰς φραγμὸν διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, ἀπέβη ἀπαραίτητος πλεόν ἡ δημιουργία διαφόρων οἰκονομικῶν μονάδων, μικρᾶς κατ' ἀρχὴν ἐκτάσεως, διὰ τὴν, ἐναντι πληρωμῆς, προσφορὰν τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν τουριστῶν.

Ὅποτε καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν δευτέραν περίοδον, τὴν καλουμένην «Ἐμπορευματικὴν τουριστικο-οικονομίαν».

2. Ἐμπορευματοξενία (Ἐμπορευματικὴ τουριστικο-οικονομία)

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς «Ξενίας τουριστικο-οικονομίας» εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐμπορευματικῆς τοιαύτης ἀναμφιβόλως δὲν ἔγινεν αἰφνιδίως ἀπὸ τὴν μίαν στιγμὴν εἰς τὴν ἄλλην. Ἀντιθέτως ἠκολούθησε μίαν μακροχρόνιον πορείαν ἐξελίξεως.

Κατ' ἀρχάς, ὡς ἀνεπτύχθη εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον, ὅταν ἡ ἰδιωτικὴ φιλοξενία ἦτο ἀδύνατον ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν παρατηρουμένην ἄνοδον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διακινουμένων τουριστικῶς ἀτόμων, εἰς τὴν αὔξησιν τῆς συχνότητος τῶν διακινήσεων ὡς καὶ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν διαφόρων τουριστικῶν ἀναγκῶν, τὸ κράτος καὶ οἱ ἱερεῖς ἤρχισαν νὰ προβαίνουν εἰς τὴν λήψιν διαφόρων μέτρων «δημοσίου χαρακτῆρος», ὅπως ἦτο π.χ. ἡ ἐγκατάστασις τῶν τουριστῶν εἰς σκηνάς ἢ πρόχειρα μικρὰ οἰκήματα πλησίον τῶν ναῶν ἢ τῶν διαφόρων τουριστικῶν τόπων, ἡ διανομὴ ἄρτου, ἀλεύρου ἢ χορταρικῶν ἢ ἄλλων εἰδῶν διατροφῆς εἰς τοὺς προσερχομένους «τουρίστας». Πάντα ταῦτα ἀπετέλεσαν τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐν συνεχείᾳ δημιουργίας ὑπὸ ἰδιωτῶν τῶν καταγωγίων, καπηλείων, πανδοχείων καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐξηγητῶν.

Ἡ συνεχῆς ὁμως αὔξησις τῆς «τουριστικῆς κινήσεως» καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν σκοπῶν τῆς τουριστικῆς διακινήσεως, δεδομένου ὅτι εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐπι-

1. Στ. Χιλιαδάκη, Ἡ ὀμηρικὴ φιλοξενία καὶ ὁ τουρισμός στήν ἀρχαία Ἑλλάδα, Ἀθήνα 1958, σελ. 234-35.

δροῦν ἀρνητικῶς ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας φιλοξενίας, ὠδηγοῦσαν ἀναποφεύκτως εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ συστήματος τῆς «Ξενίας τουριστικο-οικονομίας», μὲ συνέπειαν τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων τάσεων κερδοσκοπίας. Διάφορα ἄτομα ἤρχισαν πλέον νὰ προβαίνουν συστηματικῶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν μέσων καὶ τρόπων ἐξυπηρητήσεως τῶν προσερχομένων νὰ παρακολουθήσουν διάφορα θεάματα ἀθλητικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἢ νὰ προσκυνήσουν ἁγίους τόπους (τουρίσται). Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅμως παροχὴ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτῶν δὲν ἐγένετο, ὅπως προηγουμένως, δωρεάν, ἀλλὰ ἔναντι καταβολῆς χρημάτων.

Τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν εἰσόδου εἰς τὴν περίοδον ὀργανώσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ τουρισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦμεν: ἐ μ π ο ρ ε υ μ α τ ι κ ῆ ν τ ο υ ρ ι σ τ ι κ ο - ο ι κ ο ν ο μ ί α ν.

Ἡ ὡς ἄνω ἀναφερομένη περίοδος διακρίνεται εἰς τὰ ἀκόλουθα δύο στάδια.

α) Στάδιον ἀγοραστικῆς τουριστικο-οικονομίας. Κατὰ τὸ στάδιον αὐτὸ οἱ «παραγωγοὶ» τουριστικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν προέβαινον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ προϊόντος τῶν ἔναντι χρήματος ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ἔχόντων ἀνάγκην «τουριστῶν», δίχως τὴν μεσολάβησιν τρίτων.

Τὸ στάδιον τῆς ἀγοραστικῆς τουριστικο-οικονομίας διήρκεσεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Χρονικῶς δυνάμεθα νὰ τὸ περιλάβωμεν μετὰξὺ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος περίπου.

β) Στάδιον διηυρυμένης ἐμπορευματικῆς τουριστικο-οικονομίας. Τὸ στάδιον ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμήν τῆς ἐμφανίσεως ὠρισμένων ἀτόμων ἢ ομάδων εἰς τὴν τουριστικὴν ἀγοράν, τῶν ὁποίων ὁ ρόλος ἦτο διαμεσολαθητικός, ὡς καὶ τῆς χρήσεως ξένης μισθωτῆς ἐργασίας εἰς τὸν τομέα τῆς παραγωγῆς τουριστικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Βασικὸν πάντως κριτήριον τῆς μετὰξὺ τῶν δύο αὐτῶν σταδίων διαφορᾶς εἶναι ἡ συγκέντρωσις, κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον, ἀπὸ μέρους τῶν διαφόρων τουριστικῶν μονάδων μεγάλου παγίου κεφαλαίου καὶ ἡ δῆμιουργία εὐρυτέρας καὶ περισσότερον σταθερᾶς τουριστικῆς ἀγορᾶς. Ἐπίσης κύριον χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν διάκρισιν τῶν δύο αὐτῶν σταδίων, εἶναι ὅτι εἰς μὲν τὴν ἀγοραστικὴν τουριστικο-οικονομίαν ἡ «τουριστικὴ παραγωγή» καὶ «τουριστικὴ διάθεσις» τῶν τουριστικῶν ἀγαθῶν ἐβασίζετο εἰς τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τοῦ ἰδιοκτῆτου τῶν μέσων παραγωγῆς, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διηυρυμένης ἐμπορευματικῆς τουριστικο-οικονομίας πραγματοποιεῖται ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς «τουριστικῆς ἐργασίας» ἀπὸ τὸ «τουριστικὸν κεφάλαιον».

3. Ἐκβιομηχανοποιημένη τουριστικο-οικονομία

Ἡ οἰκονομία τοῦ τουρισμοῦ κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα σημειώνει νέας ἐξελίξεις. Ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου μεσοπολέμου ἡ τουριστικὴ παραγωγή - διάθεσις - κατανάλωσις ἀρχίζει νὰ ὑφίσταται θεμελιώδεις μεταβολάς. Διάφοροι λόγοι, περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ὁμιλήσει εἰς τὸ σύγγραμμά μας «Εἰσαγωγή εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Τουρισμοῦ», συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν τουριστικῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται πλέον εἰς τὴν «ἄγνωστον ἀγοράν», εἰς τὴν ἄγνωστον τουριστικὴν ζήτησιν βάσει δεδομένων ὡς πρὸς τὴν τουριστικὴν κατανάλωσιν.

Ἡ ὀργάνωσις τῶν μέσων καὶ τρόπων ἱκανοποιήσεως τῶν τουριστικῶν ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καὶ αὐταὶ αἰσθητῶς διαφοροποιηθῆ, προσανατολίζεται πρὸς νέας κατευθύνσεις καὶ τείνει συνεχῶς νὰ λάβῃ τὴν συγκεκριμένην μορφήν τῆς «τουριστικῆς βιομηχανίας».

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἐκβιομηχανοποιημένης τουριστικο-οικονομίας εἶναι ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ μονάς τουριστικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ τουρισμοῦ τῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων τῆς βιομηχανίας, ἡ χρησιμοποίησις εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τῶν συγχρόνων μηχανῶν καὶ τῆς μηχανικῆς ἐργασίας, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ δημιουργία ἐνιαίας τουριστικῆς ἀγορᾶς εἰς ἐθνικὴν καὶ διεθνή κλίμακα.

Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν παρατηρεῖται μία σημαντικὴ κίνησις πρὸς κάθετον καὶ ὀριζόντιον συγχέντρωσιν τῶν τουριστικῶν μονάδων, τόσον εἰς τὸν τομέα μεταφορῶν καὶ ξενοδοχίας ὅσον καὶ τῆς ἐν γένει ψυχαγωγίας.

Ἐπίσης εἰς τὴν περίοδον τῆς «ἐκβιομηχανοποιημένης τουριστικο-οικονομίας» αἱ διάφοροι τουριστικαὶ ἐκμεταλλεύσεις ἔχουν ἀρχίσει νὰ ἐφαρμόζουν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ὀργάνωσιν ἐπιστημονικὰς μεθόδους, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ ὀρθολογικὴ ὀργάνωσις ἐργασίας (rationalisation), πρὸς τὸν σκοπὸν ἀντιμετωπίσεως τοῦ συνεχῶς αὐξανομένου ἀριθμοῦ τῶν τουριστῶν καὶ τῆς διαφοροποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀφ' ἑνός, καὶ ἐπιτεύξεως μειώσεως τοῦ κόστους «παραγωγῆς» καὶ αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ἀφ' ἑτέρου. Πέραν δὲ ὄλων αὐτῶν, σοβαρῶς ἐπιχειρεῖται ἡ ἀπλούστευσις τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ συστήματος αὐτοεξυπηρητήσεως (self service).

Τέλος, εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ τουριστικὴ ἐπιχειρήσις ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀντιμετωπίζει θέματα ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐνεφανίζοντο κατὰ τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ ἔτη εἰς τὸν τομέα τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἤτοι ὁ τουρισμὸς τείνει πλέον νὰ καταστῇ μία καθ' ὅλα πραγματικὴ βιομηχανία. Ὁ Καθηγητὴς W. Hunjiker, πρόεδρος τῆς A.I.E.S.T., εἰς σχετικὸν ἄρθρον του, ἀναφερόμενος εἰς τὸ θέμα αὐτό, ὑποστηρίζει: «...αὐταὶ αἱ παρατηρήσεις δεικνύουν σαφῶς ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον μιᾶς ἐκβιομηχανίσεως».

τοῦ τουρισμοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται προοδευτικῶς ἐντὸς τοῦ τομέως τῶν τουριστικῶν μεταφορῶν (ταξιδίων), καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκείνου τῆς διαμονῆς. Μία τάσις πρὸς “παραγωγήν κατὰ μάζας”, προκύπτει ἐξ αὐτοῦ ὡς ἀναπόφευκτος συνέπεια».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αιγυπίας, Ν.*: Γενικά αρχαία τουριστική επιστήμη, 'Αθήναι 1929.
Barre, H.: Nouvelles Methodes de financement touristique, publ. de l'aies 9 an 1968
Duchet, B.: Le tourisme, Paris 1949.
Hunziker, W.: Un siecle de tourisme en Suisse, Berne 1947.
Καλιφιώτης, Στ.: Εισαγωγή εις την θεωρίαν τοῦ Τουρισμοῦ, 'Αθήναι 1972.
Krapf, K.: La consommation touristique, Aix-en-provence 1964.
Χιλιδάκης, Στ.: 'Η ὀμηρικὴ φιλοξενία καὶ ὁ τουρισμὸς στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, 'Αθήναι 1948.

- Publications de l'A.I.E.S.T., Vol. I, II, III, IV, IX.
— Revue de deux mondes 15 Mai 1952.